

REFERENCES

1. Van Dijk T.A. (1989), *Language, Cognition, Communication* [translated], Progress, Moscow, 310 p. (rus).
2. Pocheptsov H. (1999), *Theory of communication*, Kyiv University Press, Kyiv, 308 p. (ukr).
3. Ricoeur P. (2002), *Intellectual Biography* [translated], Dukh i litera, Kyiv, 114 p. (ukr).
4. Sokuler Z. A. (1998), *Methodology of human cognition and the concept of «power-knowledge» of Michel Foucault*, *Philosophy of science*, Vol. 4, Moscow, p. 174-182, available at: <http://iph.ras.ru/page52581917.htm> (rus).
5. Foucault M. (2003), *Archaeology of knowledge* [translated], Osnovy Publ., Kyiv, 326 p. (ukr).
6. Foucault M. (2000), *Nietzsche, Genealogy, History*, *Stupeni [Steps]*, Moscow, № 1 (11), available at: <http://filosof.historic.ru/books/item/f00/s00/z0000552/> (rus).
7. Fairclough N. (1993), *Discourse and Social Change*, W.p., London, p. 259 (eng).
8. Karlberg M. (2005), *The power of discourse and discource of power: puruing peace throught discourse intervention*, *International Journal of Peace Studies*, Vol. 10, № 1, Spring/Summer, available at: http://www.gmu.edu/programs/icar/ijps/vol10_1/Karlberg_1011JPS.pdf (eng).

© Фітьо Віктор

Надійшла до редакції 26.11.2015

**РЕЦЕНЗІЯ НА МОНОГРАФІЮ:
МАЛЯРЧУК О. М. СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОЦЕСИ
В ЗАХІДНОМУ РЕГІОНІ УКРАЇНСЬКОЇ РСР
(1964-1991) : [МОНОГРАФІЯ] / О. М. МАЛЯРЧУК. -
ІВАНО-ФРАНКІВСЬК : СИМФОНІЯ ФОРТЕ, 2015. - 548 с.**

Монографія кандидата історичних наук, доцента кафедри соціальних комунікацій та права Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу О. Малярчука висвітлює актуальну і малодосліджену проблему у вітчизняній історіографії - насадження радянської соціалістичної економіки і проблеми подолання її пагубних впливів та наслідків у сучасних умовах державотворення. Суспільно-політичний розвиток західних земель України майже половину століття визначався комуністичною партією і радянським урядом. Для двох поколінь мешканців Західної України Жовтневий переворот і пов'язані з ним "соціалістичні перетворення" внесли докорінні зміни в напрацьовані століттями життєві традиції. Упродовж декількох століть на західних землях України сформувалися певні особливості історичного розвитку. Радянська влада докорінно змінила сформований віками традиційний устрій в політичній, економічній, культурній сферах.

На початок 1950-х років на західноукраїнських землях завершено суцільну колективізацію сільського господарства та розпочато індустріалізацію. Особливу увагу радянської влади викликали родовища нафти і газу, ліси, поклади калійних солей, сірки, озокериту, вугілля. Прикарпаття - один із найстаріших нафтогазовидобувних регіонів Європи, колись нафтогазової промисловості України. Основним нафтогазоносним районом України у 1950-1960 рр. був Західний, або Прикарпатський, який охоплював територію Івано-Франківської, Львівської, Чернівецької і Закарпатської областей.

Хронологічні рамки дослідження охоплюють історичний період 1964-1991 рр., що отримав назви "застій" і "перебудова". Нижня межа дослідження пов'язана з приходом у жовтні 1964 р. до влади в СРСР Л. Брежнєва. Верхня межа - проголошення незалежності України.

У ході дослідження автор сформулював та виокре-

мив низку наукових проблем і тем, що потребують вивчення. Це передусім участь мешканців західного регіону України в освоєнні нафтогазових родовищ Тюмені, Півночі Російської Федерації, південних та східних областей УРСР; створення промисловості і діяльність проектно-конструкторських установ в деяких областях західного регіону України; діяльність військових лісгоспів та участь будівельних батальйонів збройних сил країни в розбудові економічного потенціалу; з'ясування основних етапів становлення та діяльності громадсько-політичних об'єднань і партій, ідейних засад, форм, методів та напрямів діяльності тощо. З проголошенням незалежності України розпочався процес переосмислення історичного минулого, її регіонів на засадах новітніх методологічних надбань. Сьогодні низка проблем залишається практично недослідженою, а деякі ще не були порушені: структурні зміни у господарському комплексі, нові форми організації праці; урбанізаційний перехід; розширення побутової та соціально-культурної сфери села. Праці, присвячені регіональній економічній політиці, розглядають дану проблематику без зв'язку з загальнокультурним поступом.

У першому розділі О. Малярчук розкрив багатогранну джерельну базу дослідження, стан наукової розробки досліджуваної проблеми в радянській, зарубіжній і українській історіографії, проаналізував методологічні підходи до висвітлення соціально-економічних процесів. Зважаючи на доволі значну кількість наукових робіт, автор виділив і проаналізував три основні групи наукових праць і сім - історичних джерел. Серед основних видів джерел, залучених до висвітлення теми дослідження, переважають архівні матеріали. Основою джерельної бази стали неопубліковані документи і матеріали Центрального державного архіву громадських об'єднань України, Центрального державного архіву

вищих органів влади та управління України, держархівів Волинської, Закарпатської, Івано-Франківської, Львівської, Рівненської, Тернопільської, Чернівецької областей. Вагомим джерелом під час розроблення визначених у дослідженні завдань стали опубліковані збірники документів і матеріалів, статистичні збірники, періодика, спогади.

Другий розділ висвітлює стратегічні напрями розвитку планової соціалістичної економіки в СРСР і УРСР, процес індустріалізації західного регіону республіки, нові форми в організації праці і стимулювання, шляхи формування інженерно-технічного потенціалу. Економічне життя в СРСР перебувало в прямій залежності від партійних органів, які на всіх рівнях активно втручалися в роботу керівників підприємств та установ. Командно-адміністративна економіка головного значення надавала організаційному чиннику. Рентабельність виробництва, зменшення його ресурсозатрат, підвищення продуктивності праці, прибуток, фондіввіддача, завантаження виробничих потужностей, раціональне використання машин і устаткування, освоєння нових видів продукції відігравали другорядну роль. Характерною рисою радянської економіки була її зорієнтованість на виконання плану з валових показників, пізніше - обсягу реалізованої продукції.

У третьому розділі простежено реконструкцію і модернізацію в лісовій, паперовій та деревообробній галузі, нафтогазовидобуванні, хімічно-гірничому комплексі, легкій та харчовій індустрії та місцевій промисловості. Загалом, з точки зору економічних "кількісно-вартісних" показників, галузі промисловості розвивалися стабільно. Поряд з цим для них були характерні ті ж проблеми, що і для інших галузей соціалістичної планової економіки. Роботу підприємств ускладнювали організаційні негаразди. У своїй практичній діяльності "жива організаторська робота" підмінялася направленням значної кількості листів і вказівок. Керівники підвідомчих організацій у своїй повсякденній роботі мали спиратися на первинні партійні організації, міськкоми, райкоми партії, райвиконкоми і підтримувати з ними відповідні стосунки. Контроль за виконанням обов'язків і постанов здійснювали відповідні відділи обкомів компартії України, а також інші "вищі організації та органи".

Четвертий розділ визначив проблеми, закладені в аграрному секторі економіки регіону в часи панування колгоспно-радгоспної системи. Збільшення капітальних вкладень, впровадження досягнень науково-технічного прогресу, нових інтенсивних технологій, підвищення ефективності використання меліорованих земель, механізація та автоматизація виробничих процесів покращили ситуацію в сільському господарстві. Однак ефективність сільськогосподарського виробництва регіону залишалася низькою. Постійне втручання в діяльність колгоспів та радгоспів представників державних і партійних структур, їхній диктат стосовно ідеологічної доктрини, ініціювання частих кадрових змін та інші непопулярні кроки сповільнювали розвиток сільського господарства. Криза в промисловості і сільськогосподарському виробництві виходила за рамки суто виробничих проблем, набувала соціально-економічного характеру й ставала загрозливою щодо забезпечення країни необхідними товарами і продовольством, створювала соціальну напругу. Наприкінці 1980-х років

знизилося споживання продуктів харчування на душу населення, зріс дефіцит на товари.

У п'ятому розділі узагальнено здобутки й упущення в соціально-культурній сфері. У досліджуваній період зміст соціальної політики в СРСР не змінився. В його основу закладено розподільчі відносини та централізоване адміністративне управління. Ріст економічного потенціалу країни дозволив посилити увагу до соціальних проблем. Найбільшими темпами вели житлове будівництво, зокрема у сільській місцевості. У цей період з'явився бюрократичний термін "неперспективне село", що негативно впливало на розвиток сільської місцевості. У таких селах "заморожували" соціально-побутове будівництво, вчасно не ремонтували, тобто занедбували й навіть закривали різні об'єкти. Така політика завдала непоправної шкоди. Чимало шкіл, клубів, бібліотек, дитячих садків відкривали у непристосованих приміщеннях або зводили за застарілими проектами. У деяких віддалених населених пунктах була ще гостріша проблема: цих установ взагалі не було або вони не діяли. Мережа закладів системи охорони здоров'я та ефективність медичного обслуговування значно поступалася міським стандартам. Загалом сільські працівники не мали належних умов побуту, дозвілля, а тому не могли повноцінно задовольняти свої культурно-освітні потреби.

У шостому розділі подано узагальнений виклад процесу пробудження національної свідомості. Зважаючи на специфіку західного регіону Української РСР, республіканське і місцеве керівництво звертало особливу увагу на посилення ідейно-політичної роботи серед населення. Усі сфери суспільно-політичного життя були пронизані надмірною ідеологізованістю і контролем. Важливим напрямом державної політики залишалася русифікація, однак вона торкнулася насамперед міських жителів. Радянська політика не досягла бажаних результатів. Село берегло українську мову й одвічні духовні цінності. Глибокі національно-культурні традиції місцевого населення активно виявилися під час розгортання демократичних процесів наприкінці 80-х років ХХ ст. Національно-культурне відродження в Україні відбувалося одночасно з докорінними змінами в економіці та суспільних відносинах. Сьогодні, коли ми прагнемо осмислити минуле та знайти орієнтири на майбутнє, необхідно всебічно вивчати проблеми української ментальності, які сприяли духовному відродженню. Настав час об'єктивно відтворити історію України на різних етапах, вільну від ідеологічних нашарувань та цензури.

Оцінки і судження автора, на наш погляд, достатньою мірою аргументовані. Питання, порушені в монографії О. Малярчука "Соціально-економічні процеси в західному регіоні Української РСР (1964-1991)" потребують подальшого вивчення, деякі з них є дискусійними, можуть бути по-різному сприйняті у наукових колах. Однак, можна стверджувати, що вихід у світ названої монографії є важливим внеском у розвиток історичної науки.

*О. М. Гордуновський,
доктор історичних наук,
професор кафедри економічної теорії
ДВНЗ "Університет банківської справи"
Черкаський навчально-науковий інститут*